

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3607

1259

89171
♀ 46

1904

89171-93
9-46

ՀՐԱՆ. Լ. Մ. ՂԱՐԻԱՆՆԵԱՆԻ

13024

№ 1

ԶԳՈՒԳԱՅԻՐ ՓԼԱՏՈՒԹԻՒՆԻՑ

Փոխար. ուսանելից

Ա. Ի. ԼՆՈՆՆՅՈՅ

2003

2003

89171
9-46

ԹԻՖԼԻՍ

Տպարան Մաժևո Գարդանեանցի

1904

5883

319
264

0.50

1

1.2

Հրատարակութիւն Լ. Մ. Վարդանեանի

Եւրոպայի Երկրագրութեան
Գրքարանի Երկրագրութեան
Գրքարանի Երկրագրութեան
Գրքարանի Երկրագրութեան

ԶԳՈՒՇԱՑԻՐ

891.71

2-46

ԺԼԱՏՈՒԹԻՒՆԻՑ

1000
69649

ՓՈՒԱԴՐ. ՌՈՒՍԵՐԷՆԻՑ

Ա. Ի. ԼԵՌՆԵՅՈՅ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Մովսէս Վարդանեանցի

1904

Доз. Пензурою. 22 Марта 1903 г. Тифлисъ.

ԶԳՈՒՇԱՑԻՂ ԺԼԱՏՈՒԹԻՒՆԻՑ

I

Մայրաքաղաքի յետ ընկած փողոցներից մեկում, Յովհաննէս անունով մի ատաղձագործ, երկար տարիներ ապրում էր իւր ընտանիքի հետ: Ձանասէր ատաղձագործն իւր մուրճի բախումներով միշտ զբաւում էր անց ու դարձ անողների ուշադրութիւնը: Նա իւր մուրճի անդադար բախումներով ձանձրացրել էր բոլոր հարեաններին: Մուրճի ձայնի հետ նա միացնում էր իւր ծանր ու դառն հոգսերի վշտալից մեղեդին: Թըր՛խկ, թըր՛խկ, թըր՛խկ, բախում էր մուրճը փայտին:

Ամուր և աւելի ամուր էր զարկում ատաղ-
ձագործը մուրճով, կարծես նա մուրճի հա-
րուածների ձայնով իւր վիշտն ու մերկ զաւակ-
ների լաց ու կոծը խափանել էր կամենում:
Բայց մի բան, որ շատ էր զարմացնում բոլո-
րին, այդ Յովհաննէսի ընտանիքում տիրող աղ-
քատութիւնն էր: Չնայեա՞ծ որ ջանասէր ատաղ-
ձագործն առաւօտուց մինչև կէս գիշեր անընդ-
հատ գործում էր, այնուամենայնիւ նորա տանը
թշուառութիւնն անպակաս էր:

Հնադարեան տնակը թէքուել էր դէպի մի
կողմ, դարդակ ու կեղտոտ բակում, դռան մօտ,
պատնէշը վայր ընկել, տան պատերը իսպառ
խոնաւացել, իսկ յատակը բոլորովին կորցրել
էր իւր սկզբնական ամրութիւնը: Տան մէջ, աչ-
քի էր ընկնում խախուտ պատին հենուած ոտ-
քի մէկը կոտրուած սեղանը: Ամառ, ձմեռ նրա
տանից անպակաս էր խոնաւութիւնը, կեղտը,
թշուառութիւնն ու դառն կարիքը:

Հին փալասի կտորներով ամբացրած լու-
սամուտի կեղտոտ ու կոտրտուած ապակիները,
կարծես երեխաների պէս լաց էին լինում և

խոնաւութիւնից առաջացած ջրագնդիկները իբ-
րև արտասուք գլորում էին այդ կեղտոտ ապա-
կիների վրայով: Բարակ կտուրից կաթում էր
անձրևը, իսկ քամու առաջ տատանւում ամբողջ
տունը: Յովհաննէսի երեխայքը սև հացի կտո-
րին կարօտելով մօրը շրջապատուած լաց էին
լինում: Լաց էին լինում խոնաւութիւնից հի-
ւանդացած ու մերկ երեխայքը, սառը յատակի
վրայ սողալով:

Աղքատութիւնից ու սովից նեղացած ա-
տաղձագործ Յովհաննէսի կին Աննան, ամբողջ
օրը գնում էր աշխատանքի և մի կերպ երե-
խանցը կերակրում: Թէև դժուար էր նորա հա-
մար միաժամանակ և ուրիշի համար գործել և
իւր մանր երեխանց խնամք տանել, բայց ինչ
արած: Ամբողջ օրը առաւօտեան արշալոյսից
աշխատելով նա ջլատում էր առողջութիւնը և
ուշ գիշերին մի քանի կոպէկ հացի փոզ գրպա-
նում, յոգնած և ուժասպառ տուն վերադառ-
նում:

Իսկ Յովհաննէսը շարունակում էր մուրճով
բախել տախտակներին ու ձգել իւր դառն ու

վշտալից մեղեդին: Միւս կողմը երեխաները հեծում, լաց էին լինում, նոյն իսկ կուում չոր հացի կտորի համար:

Գիշեր էր. խեղճ Աննան երեխանց հետ փակուած սենեակում,

Վաղուայ ապրուստի համար էր նա մտածում.

Այսօրւայ օրն անշափ տխուր և մութ է շատ,

Չկայ մի յոյս, վաղուան օրն աւելի է վատ: Կեանքի ծովում չի հասել նա նաւահանգիստ,

Չունէ նա և չէ ունեցել մի ըոպէ հանգիստ: «Այսօր չեղաւ վաղը կը լինի» կը կնկելով, նոյն թշուառը մնաց միշտ ապագան գովելով.

«Ի՞նչ անեմ, ո՞ւմ դիմեմ» երկար մտածում էր նա ու դառն արտասուքներն աչքերին, մօտենում ամուսնուն ու հարց տալիս լալազին:

«Չ՛ր, սիրելի Յովհաննէս, երեկուայ աշխատանքդ վերջացրիք, տիրոջը յանձնեցիր փող ստացա՞ր»:

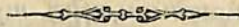
Լուրջ և անժպիտ էր ատողձագործի մաայլ դէմքը. նա բարկացած պատասխանում էր:

— «Տմբայ, բայց ստացին, որ փողը միւս շաբաթ կստանաս» ու շարունակում է գործել և երգել իւր անվերջ ու մելամաղձոտ երգը: Կրտրտում էր այդ երգը խեղճ կնոջ սիրտը նա ապշած նայում էր ամուսնուն: Յովհաննէսն իւր խօսքերով կարծես երկսայրի սրով խոցոտում էր խեղճի սիրտը: «Փող չկայ, ես ինչո՞վ հաց առնեմ, իսկ խեղճ երեխայքս սոված են» մտածում էր Աննան: Ձեռքերը խաչած, անշարժ կանգնած նայում էր ամուսնու աշխատանքին իսկ Յովհաննէսն ոչ մի նշանակութիւն չտալով կնոջ թէ բռնած դիրքին և թէ նորա լացին, անդադար խփում էր մուրճով մէխին: Թւում էր Աննային թէ իւր գլուխն էր մտնում այդ մէխը: Խեղճն երկար սպասելով և Յովհաննէսից ոչ մի խօսք չլսելով, արտասուալից աչքերով գնում, վերջին չոր հացի կտորն երեխայոց է բաժանում: Ջարմանում էր Աննան, որ իւր ամուսինը շարունակ գործում էր, գործը իւր ժամանակին տիրոջն յանձնում, հարբել նա ամենեկին չգիտէ,

բայց փող էլ չունի... Երբեմն միայն մի քանի կողէկ փող էր տալիս, իսկ թէ մնացած փողերը ինչ է անում, խեղճ կինը չէր համարձակում հարցնել իւր մարդուն, իսկ Յովհաննէսը չէր սիրում և մինչև անգամ սաստիկ բարկանում էր, երբ այդ մասին իրան բան էին հարցնում: Երկիւղից լուում էր խեճջ կինը, ամբողջ օրն աշխատում ու մի կերպ երեխանցը պահում...

Ժամանակն անցնում, բայց նոցա դառն ու թշուառ կեանքն, անփոփոխ շարունակում էր:

II

Անն հասաւ և աշունն, եղանակը շատ ցուրտ է և խոնաւ, քամին փչում է ծխնելոյզից, անձրևը բախում լուսամուտը, իսկ անկողնում, լալիս էր ցրտից ու խոնաւութիւնից սառած հիւանդ երեխան: Խեղճ կինն որդու անկողնու մօտ նստած, նայում էր երեխայի արտասուքներին և խոցուտում էր նրա սիրտը, իսկ Յովհաննէսը կարծես ոչ բամու ահեղ ձայնն և ոչ էլ երեխանց դառն աղաղակը չէ լսում. նա կարծես թէ խլացել է հանգիստ նստած գարկում է մուրճով և շարունակում իւր երկար ու անվերջ մեղեդին:

Հիւանդ մանուկը դառն արտասուքները նիհար դէմքին մեռաւ:

Նա մեռաւ—ցրտից ու սովից: Խեղճ Աննան երեխայի վերջին շնչի հետ ինքը ևս ուշագնաց եղաւ:

Յովհաննէսը լուրջեամբ իւր ձեռքով դա-

զաղիկ պատրաստեց, առանց շտապելու մեռած երեխային նախ եկեղեցի տարաւ ու ապա հանգստարան, խոնաւ գերեզմանը դրեց...: Անձրևի խոշոր կաթիլներն իբրև արտասուք թափուում էին մանուկի գերեզմանի վերայ: Իսկ Յովհաննէսը դարձեալ մուրճով բախում ու երգում էր:

Իէմբը գունաթափ, դեղնուած ու միշտ լուռ է նա: Ոչ ոք չէ իմանում նորա հոգու զազանիքը: Այժմ առաջուանից շատ է աշխատում. օր ու զիշեր անդադար գործում, մի ինչ որ բան է շինում նա ծածուկ. մուրճն էլ աւելի զգոյշ է բախում. բախումներն էլ հաւասար չեն, կարծես վրդովուած ու յողնած լինի ատաղձագործը:

Այլևս նրա մելամաղձոտ երգը չէ լուում, այժմ նա միշտ լուռ էր աշխատում: Նա բոլորովին նիհարեց գունաթափուեց, բայց շարունակում էր լուռ մնալ. նա խիստ տխուր էր, կարծես մի ինչ որ դառն վիշտ նրա սիրտը մաշում էր: Երեխանց վերայ էլ չէ նայում, իւր կնոջը մի խօսք անգամ չէ ասում, առաւօտները շտապով տնից դուրս էր գալիս ու գնում իւր

գործարանը, ներսից ամուր կողպում և աշխատում առանց հանգիստ առնելու: Խեղճ կինը չէր իմանում թէ ինչ միջոցի դիմէ որ ամուսնուն մաշող վիշտն իմանայ ու բժշկէ նորան: Ցանջում էր նա ամուսնու փոխարէն: Սորան նորան հարցնում էր որպէս զի իմանար նորա հիւանդութիւնը, բայց ոչ ոք չէր իմանում Յովհաննէսի վիշտը: Խեղճը դիմում էր ամուսնուն, բայց այս վերջինս երբեմն այնպիսի հայացք էր ձգում իւր կնոջ վերայ, որ խեղճը չէր համարձակում այնուհետև այդ մասին խօսք անգամ ասել:

Ինչպէս եղաւ, մի կերպ աղքատութեամբ և տանջանքով անցկացրին ցուրտ աշունը: Վրայ հասաւ ձմեռը. շրջակայքը ծածկուեց ձիւնով, իսկ նորա վառելափայտ անգամ չունէին: Հարևանները մի առաւօտ պատահմամբ ատաղձագործի գործարանն են մտնում և ինչ են տեսնում. խեղճ Յովհաննէսը բոլորովին սառած դիակն ընկած էր գետնին: Ոչ հեռու դիակից, պատրաստ դրած էր մի մեծ ու ծանր զագաղ: Գառն արտասուք էր թափում խեղճ կինն իւր

ամուսնու վերայ: Հարեանները Յովհաննէսին դադաղն են դնում, բայց շարժել տեղից դադաղը, չեն կարողանում: Չափազանց ծանր է լինում դադաղը: Այդ բանը բոլորին զարմացնում է: Բայց ինչ արած, մի կերպ բարձրացնում են ու տանում հողին են յանձնում: Մեռնում է այսպէս ատաղձագործն ոչ ոքի մնաս բարե չասելով, առանց խօստովանուելու և առանց սուրբ հաղորդութեան: Խեղճ Աննան չգիտէր ինչ անի, որ կարողանար երեխանցը կերակրել: Յովհաննէսը ոչ մի կոպէկ փող չէր թողել, իւր մահից յետոյ, ինչո՞վ պէտք է պահէր իւր մանր երեխանցը խեղճ այրին: Աննան երկար մտածեց և վերջը դիմեց Յովհաննէսի պատուէր տուողներին՝ կարծելով թէ նորա դեռ չեն վճարել Յովհաննէսին իրան աշխատանքի վարձը: Բայց բոլորն էլ զարմացած յայտնեցին, որ չբիւ վճարել են Յովհաննէսին բոլոր իւր ստանալիքը: Դունաթափ և դատարկաձեռն վերադառնում է Աննան իւր ցուրտ ու խոնաւ տնակը: «Արդեօր ձրտեղ է պահել իւր ստացած փողն իմ ամուսինս» մտածում էր նա օր ու գիշեր: Երկար

մտածելուց յետոյ, մի օր, կանչում է հարեաններին ու դառն արտասուքներն աչքերին գանգատում իւր վիճակից:

Հարեաններն իսկոյն յիշում են դադաղի ծանրութիւնն և երկար մտածելուց յետոյ այն եզրակացութեան են գալիս, որ Յովհաննէսն իբրև մի ժլատ մարդ, անպատճառ իւր խնայած փողերն իւր հետ գերեզման է տարել: Մի փոքր ժամանակ մի քանի բարի մարդիկ, կերակրում ու խնամք են տանում ողբիկներին, մինչև որ նրա այրին զնում ամուսնու գերեզմանը փորելու իրաւունք է խնդրում թէև սկզբում արգելք եղան ու խեղճ կնոջը շատ չարչարեցին, բայց վերջը իրաւունք տուին փորելու:

III

Ծագեց ձմեռուայ պայծառ անաւօտը: Կապոյտ երկնակամարի վերայ փայլում է արեգակը, իսկ ոտքի տակին ճրոճըռում ձիւնը: Ամբօխը հաւաքուած է գերեզմանատուն: Ամենքը սարսափած նայում էին՝ թէ ինչպէս քանդում են ատաղձագործի դեռ թարմ գերեզմանը: Չիւնը գերեզմանի վերայից ցրուեցին, բաց արին գերեզմանն ու հանեցին զագաղից մեռեալի ոսկոռները: Ամբօխը խաշակնքում և լուռ աղօթում էր: Բոլորը սարսափի մէջ զննելով դագաղը—դտան, որ կրկնակի յատակ ունի...: Իսկ երբ յատակը բաց արին, ամբօխը ընդհանուր ճիշ բարձրացրեց, տեսնելով, որ ժլատը դագաղի մէջ էր թաղցրել իւր ահագին հարստութիւնը: Յատակի վերայ թափուած էր գեղին և սպիտակ փողի կոյտերը: Չմեռուայ արեգակի տակ նորից փայլեցին այն ոսկին ու երծաթը, որ

ժլատը մտածել էր թաղցնել իւր թշուառ ընտանիքից և իւր հետ գերեզման տանել... Այդ փողերի գտնելն իսկապէս մի փրկութիւն էր որբացած ընտանիքի համար: Խեղճ կիներ փողերը վերցրեց և շաղախեց նրանց իւր այրիական արտասուքներով:

Այդ չարը, այդ անգութը և ժլատը չէր խղճացել իւր թշուառ ընտանիքին, նա իւր բարացած ու մեռած սրտի մէջ բոլոր լաւ զգացմունքները սպանել էր, միայն ոսկուն և սատանային էր երկրպագել և մեռաւ այդ ժլատը ինչպէս հալածեալ՝ առանց խօստովանքի և առանց զղջման:

Սարսափելի կերպիւ նա մեղանչեց Ամենաբարձրեալի առաջ:

Ողորմիր Տէր. ներիր նորա հոգու ծանր մեղքը:

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

3607

ԳԻՆՆ Է Յ ԿՈՊԵԿ

2013

